

Peeter Allik, *Concrete solutions*, 80 x 60, linolevykaiverus, 1995.

Kysymyksiä kehitysyhteistyön takaa

Heta Gylling (toim.), *Kehityksen etiikka ja filosofia*. Gaudeamus, Helsinki 2004. 300 s.

Soveltava filosofia on siitä mielenkiintoinen ala, että lähes mistä tahansa voi tehdä filosofiaa. Onkin oikeastaan pieni ihme, että intensiivistä globalisaatioaiheista kansalaiskeskustelua on ehditty käydä näinkin kauan ennen kuin painosta on vihdoinkin ilmestynyt ensimmäinen suomenkielinen kehitysyhteistyön filosofian antologia. Heta Gyllingin toimittama *Kehityksen etiikka ja filosofia* on toimiva ja monipuolinen teos, jonka kirjoittajat ovat käytännöllisen filosofian eturivin tutkijoita.

Kehitysyhteistyön filosofia ei kuitenkaan ole helppo ala. Alan suuret kysymykset kun ovat globaalien oikeudenmukaisuuden ydinkysymyksiä, mutta käytäntönä kehitysyhteistyö on hankkeistunutta ja hallinnollistunutta - voi siis epäillä, kykenevätkö oikeudenmukaisuusteorian suuret linjanvedot ohjaamaan käytännön kehitysyhteistyötä. Tämä ei kuitenkaan ole oikeudenmukai-

suusteorian harrastajien vika, vaikka antologian sisältö ehkä sopisikin paremmin ”globalisaation oikeudenmukaisuus” -tyyppisen otsikon alle.

Aihepiiriin toinen ongelma on, että monet globaalien oikeudenmukaisuuden kysymykset ovat pikemmin käytännön politiikan kuin filosofian alaa. Nykymaailman ilmeinen epäoikeudenmukaisuus synnyttää kysymyksiä lähinnä välineistä ongelmien korjaamiseksi, ei niinkään dilemmaattisia pohdintoja siitä, mihin suuntaan nykytilanteesta olisi oikeudenmukaisuuden nimissä edettävä. Toisaalta aidon moraalisen ongelman tunnistamiseen ei ole ihan helppoa, kuten käy ilmi Juha Räikän väestöpoliittisista pohdintoista.

Tietysti on mahdollista pyrkiä käsitteellistämään poliittista voimattomuutta, kuten Marianna Raulo tekee artikkelissaan Zygmunt Baumanin termien: globalisaatiolla on objekteja ja internationalismilla subjekteja. Kuitenkin politiikkaa tehdään aina jossain ja käytännöllisen filosofian tavoite on kehittää normatiivisia teorioita tuohon ohjaukseen.

Relativismia ja kolonialismia

Kehityksen filosofian perusongelmat ovat sovellutuksia käytännöllisen filosofian tuista kysymyksistä. Liberalismin ideologisuus, kulttuurirelativismien ongelmat ja

erilaiset distributiivisen oikeudenmukaisuuden kysymykset ovat monista yhteisistä tuttuja. Parhaimmillaan kehitysnäkökulma onnistuu konkretisoimaan filosofian ongelmia. Kun esimerkiksi Marianna Raulo kirjoittaa koulutuksesta, kulttuurirelativismi näyttää ongelmaksi johon on pakko ottaa kantaa: jotain kun on pakko opettaa.

Kehitysyhteistyön perusongelma palautuu suoraan liberalismiin. Miten liberalismi instituutioineen voi olla samaan aikaan ideologisesti neutraali yhteiskunnan kehikko ja tavoiteltava yhteiskunnallinen tila, johon kehitysmaita pyritään suurella vaivalla auttamaan? Eikö liberalismi politiikkana tule esille juuri esimerkiksi korostettaessa valtiotason instituutioita ja yksilösubjektia Sirkku Hellstenin mainitseman ”afrikkalaisen kommunitarismin” kustannuksella?

Hellstenin korruptioaiheet tarkastelut ovat yksi vastaus tähän ongelmaryppäeseen. Hellsten lähtee siitä, että institutionalisoitunut korruptio luo väärinkäsityksiä oikeuksien ja velvollisuuksien luonteesta. Tällöin täytyy tietysti olettaa jonkinlainen ylikulttuurinen moraaliobjektivismi. Hellsten kuitenkin korostaa, että kyse on ammattietiikasta. Moraalista voi olla monenlaisia käsityksiä, mutta käsitykset siitä, millainen on hyvä poliisi, palomies tai lääkäri, ovat varsin universaaleja - eikä laajamittaisen korrupti-

on olemassaolo tietenkään tarkoita, että se olisi kyseisessä yhteiskunnassa laajalti toivottua.

Kommunitarismista ja traditioista puhuttaessa tulee tietysti myös huomioida, ettei kulttuuri ole koskaan yksimielinen. Tyypillinen ongelma on naisten asema: tulisiko patriarkaatti hyväksyä kulttuurin osana, vai korostaa tasa-arvoa? Hellsten tuo mielenkiintoisella tavalla esiin postkolonialistisen teorian yhteydessä, että patriarkaatin ”afrikkalaisuudesta” on myös kiistaa, joidenkin teoreetikoiden mukaan kyseessä on pikemmin kolonialistinen tuonti-ideologia. Heti perään kuitenkin todetaan, ettei mitään myyttistä alkuperäistä afrikkalaisuutta voi tavoittaa eikä myöskään kannata tavoitella. Moderni oikeudenmukaisuusproblematiikka on väistämättä sidottu postkolonialistiseen yhteiskunnalliseen todellisuuteen.

Kulttuurirelativismista puhuttaessa joudutaan myös tarkastelemaan kommunitaristisen filosofian perintöä. Jos afrikkalainen kulttuuri on luonteeltaan yhteisöllisempää, seuraa kysymys, voiko yhteisöä pitää oikeudenmukaisuuden subjektina. Ongelmaksi tulee jälleen yhteisön sisäinen valtakäytä: joillakin yksilöillä on tämän ”yhteissubjektin” tahtoon suurempi määräysvalta kuin toisilla. Liberalismi-kommunitarismi dikotomia kärjistyy välillä aika lailla: Raulon tulkinta, jonka mukaan MacIntyre pitäisi kulttuurien välistä kommunikaatiota mahdottomana, kuulostaa liioittelulta. MacIntyren lisäksi kommunitaristeista esillä on kirjassa erityisesti Michael Walzer.

Mielenkiintoisin liberalismi-kommunitarismi-dikotomian ylitykseen pyrkivä teoria, joka kirjassa nousee esiin, on Amartya Senin ja Martha Nussbaumin toimintamahdollisuuksien teoria. Teoria tulee kuitenkin vain hahmotteluna esille - käsittelyyn olisi toivonut enemmänkin syvyyttä.

Käsitteitä selventämässä

Filosofien kirjoituksilla on yllättävän paljon annettavaa globaalijargonin peruskäsitteistölle. Monista varsin perustavista käsitteistä on tullut niin ylikäytettyjä ja epäselviä, että pieni käsiteanalyysi tuo yllättävänkin paljon esiin.

Yksi tällainen on ihmisoikeuden käsite. Oikeus kun on siitä erikoinen moraalikäsite, että se vaatii jonkun instituution takaajakseen, muuten oikeutta ei käytännössä ole. Hellsten pohtii artikkelissaan

sitä, mikä tämän tahon tulisi olla: onko se väistämättä kansallisvaltio? Tämä tuntuu johtavan kummallisiin johtopäätöksiin: ei kai köyhää valtiota voi pitää vastuullisena resurssipulastaan? Kuitenkin oikeus käsitteenä on sikäli absoluuttinen, ettei sitä oikein voi oikein luonteavasti ajatella osittain toteutuneena.

Toinen vastaava termi on ”kestävä kehitys”. Kirjoittajat päätyvät johtopäätökseen, että ”kehityksellä” tarkoitetaan yleensä hyvin problematisoimattomasti taloudellista kasvua, eikä ”kestävyyden” sisällöstä ole koskaan tehty erityisen hyvää analyysia. Jos jatkuvan talouskasvun tavoittelu otetaan annettuna, ”kestävyys” kaipaasi paljon tarkempaa sisältöä.

Tästä päästään tietysti ”kehitysyhteistyön” laajempaan merkitykseen: tarkoittaako se samaa kuin talouskasvun kiihdyttämistä kohdemaissa? Halutaanko esimerkiksi Aasiaan todella luoda kovaa talouskasvua, vaikka luonnonvarojen nykytila tiedetään? Toisaalta kehitysyhteistyössä tuetaan esimerkiksi köyhyyden vähentämistä, koulutusta, sukupuolten tasa-arvoa ja koulutusta, eivätkä nämä ole automaattisesti talouskasvun kanssa yhteneviä tavoitteita.

Kiinnostavaa on myös Raulon hahmottelu valtioiden roolista oikeudenmukaisuusjärjestelmässä. Tulisiko valtioita pitää omaa etuaan oikeutetusti ajavina yksiköinä, kuten ”realistiset” teoriat esittävät? Raulo päätyy hylkäämään ”realismin” ja hakee ratkaisuja pikemmin ”kosmopoliittisista” teorioista, jotka perustuvat distributiivisen oikeudenmukaisuuden ulottamiseen kaikkiin ihmisiin, valtiotajojen yli.

Oikeudenmukaisuuden todellinen ongelma kuitenkin on, mitä tehdä silloin, kun jaossa on rajallisuutta ja niukuutta. Tuija Takala tuo esiin ympäristöetiikan näkökulman rajallisten luonnonvarojen ja taloudellisen kasvun ongelmalliseen suhteeseen. Esimerkiksi kasvihuoneilmiö edellyttäisi rajoituksia jatkuvaan kasvuun, mutta käytäntö on ollut hankalaa. Voikin olettaa, että oikeudenmukaisuuden suuret kysymykset kysytään lähiaikoina asettamalla oikeudenmukaisuus ja talouskasvu vastakkain.

Mutta se olisi kuitenkin jo uuden kirjan paikka - samoin kuin jokainen kirjan artikkeleista. Siitähän hyvän keskustelun-avauksen tunnistaa.

Teppo Eskelinen